

**CUMHURBAŞKANI KANUN HÜKMÜNDE
KARARNAMELERİ İMZALAMAYI
REDEDEBİLİR Mİ ?**

**(Realist Yorum Teorisi ve Mekanist Anayasa Anlayışı
Açısından Bir Yaklaşım)**

Kemal GÖZLER*

1. Olaylar

Bakanlar Kurulu, Temmuz ayında kamuoyunda “memur kararnamesi” olarak bilinen Cumhuriyetin temel niteliklerine karşı suç işleyen memurların idarî kararlar meslekten çıkarılmalarını öngören bir Kanun Hükmünde Kararnameyi kabul etmiş ve imzalanıp yayımlanması için Cumhurbaşkanına sunmuştur. Cumhurbaşkanı bu Kanun Hükmünde Kararnameyi imzalamayıp 17 gün beklettikten sonra 8 Ağustos 2000 günü Bakanlar Kuruluna geri göndermiştir¹.

Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesine göre, hukuk devleti ilkesi, kanun hükmünde kararname taslağı ile yapılmak istenilen düzenlemelerin yasayla yapılmasını zorunlu kılmaktadır². Cumhurbaş-

---

* Yard.Doç.Dr. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Görükle/Bursa (gozler@uludag.edu.tr).

1. Milliyet, 9 Ağustos 2000.

2. Ibid.

kanına göre, kanun hükmünde kararname kapsamındaki konular Anayasanın 38'inci madesi uyarınca ancak yasa ile düzenlenebilir. Zira,

“ disiplin suç ve cezaları Anayasanın ‘suç ve cezalara ilişkin esaslar’ başlıklı 38. maddesi kapsamındadır. Bu madde Anayasa'nın 2. kısmının ‘kişinin hakları ve ödevleri’ başlıklı ikinci bölümünde yer alması nedeniyle 91. maddedeki ‘yasak alan’ kapsamına girdiğinden disiplin suç ve cezalarının KHK'lerle düzenlenmesi olanaksızdır”³.

Bakanlar Kurulu, 10 Ağustos 2000 tarihli toplantısında, Kanun Hükmünde Kararnamenin aynen Cumhurbaşkanına iade edilmesine karar vermiştir⁴. Başbakan Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'i “Anayasa'da bulunmayan bir yetkiyi kullanmak” ile suçlayarak şu açıklamayı yapmıştır:

“ Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerini düzenleyen Anayasanın 104. maddesinde kanunları geri gönderme yetkisi tanınmasına rağmen, kanun hükmünde kararnameler için bu yönde bir yetki verilmemiştir. Buna rağmen Sayın Cumhurbaşkanı'nın kanun hükmünde kararnameyi iade ederek yasalarla ilgili süreci başlattığı anlaşılmaktadır. Bu durumda Sayın Cumhurbaşkanı'nın ikinci kez ve değiştirilmeden kendisine gönderilen bir kanun hükmünde kararnameyi imzalaması anayasal bir zorunluluktur. Ancak kanun hükmünde kararnameyi imzaladıktan sonra Anayasa'ya şekil ve esas bakımından aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açabilir. Anayasa ile Cumhurbaşkanı'na verilen görevler arasında yargı denetimine gitme yetkisinin bulunması Cumhurbaşkanlığı makamının yargı yetkisini kullanmasını önlemek içindir... Bu anlayışla Bakanlar Kurulumuz, kanun hükmünde kararnamenin, daha önce gönderildiği şekilde yeniden Sayın Cumhurbaşkanı'na sunulmasını kararlaştırmıştır”⁵.

Söz konusu Kanun Hükmünde Kararname, 14 Ağustos 2000 günü uzun bir gerekçeyle birlikte Cumhurbaşkanına aynen iade edilmiştir⁶.

Cumhurbaşkanı kendisine ikinci kez sunulan Kanun Hükmünde Kararnameyi imzalamayacağını 21 Ağustos 2000 tarihinde açıklamış-

---

3. Ibid.

4. Milliyet, 11 Ağustos 2000.

5. Başbakan Bülent Ecevit'in 10 Ağustos 2000 Tarihli Basın Açıklaması, Milliyet, 11 Ağustos 2000.

6. Milliyet, 15 Ağustos 2000.

tır⁷. Cumhurbaşkanı ikinci ret gerekçesinde de şu görüşlere yer vermiştir:

“ KHK'lar yönünden Cumhurbaşkanı'na verilen görev ve yetki yalnızca yayımlamaktan ibaret değildir. Anayasa koyucu eğer kararnameleri yasalar gibi düşünseydi, kuşkusuz bunları da kanunları yayımlamak kuralı içine alırdı... Nitekim, KHK'lar Anayasa'nın 104. maddesinin b bendinde Cumhurbaşkanı'nın yürütme alanına ilişkin görev ve yetkileri içinde sayılmıştır. Anılan bendin 11. alt bendinde 'sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan etmek ve KHK çıkarmak', 12. alt bendinde de 'kararnameleri imzalamak' görev ve yetkisi verilmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, 'kararnameleri imzalamak' düzenlemesiyle öngörülen yalnızca bir görev değil, aynı zamanda yetkidir. Anayasa'nın 8. maddesinde yürütme yetkisi ve görevinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasa ve yasalara uygun olarak kullanılacağı ve yerine getirileceği belirtilmiştir. Bu hükümden anlaşılacağı gibi 'yetkisi ve görevi' Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nca birlikte kullanılacaktır. Yürütmenin iki başından birini görevli, diğerini yetkili görmek olanaksızdır”⁸.

Kanun Hükümünde Kararnamenin Cumhurbaşkanı tarafından ikinci defa reddedilişinden sonra Başbakan, söz konusu düzenlemenin kanunla yapılacağını açıklamıştır⁹.

Acaba Cumhurbaşkanı kanun hükümünde kararnameleri imzalamak zorunda mıdır? Bu kararnameleri imzalamayı reddedebilir mi? İşte biz bu makalede bu soruya cevap arayacağız¹⁰.

2. Anayasal Düzenleme

İlk önce bu konudaki anayasal düzenlemeyi görelim. Bu konuda Anayasada yer alan tek hüküm, 104'üncü maddede bulunmaktadır.

---

7. Milliyet, 22 Ağustos 2000.

8. Ibid.

9. Milliyet, 23 Ağustos 2000.

10. Haliyle burada söz konusu Kanun Hükümünde Kararnamenin içeriğinin Anayasaya aykırı olup olmadığı tartışılmamaktadır. Burada tartışılan şey, kanun hükümünde kararnameleri Cumhurbaşkanı'nın imzalamayı reddedip reddedemeyeceği sorunudur.

MADDE 104.- Cumhurbaşkanı... yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır:

(...)

Kararnameleri imzalamak

(...)

Cumhurbaşkanının gerek kanun hükmünde kararnameleri, gerek diğer Bakanlar Kurulu kararnamelerini imzalamak zorunda olup olmadığı sorununa ilişkin pozitif hukukî geçerliliğe sahip tek hüküm budur. Bu ise yukarıda görüldüğü gibi iki kelimedenden ibarettir: “*Kararnameleri imzalamak*”.

3. Yorum Sorunu

Cumhurbaşkanının kanun hükmünde kararnameler imzalamayı hukukten reddedip reddedemeyeceği sorununun çözümüne ilişkin elde olan tek hukukî veri bu iki kelimedenden ibarettir. Sorunun hukukî cevabı da bu iki kelimedede saklıdır. O halde, bu iki kelimenin yani “*kararnameleri imzalamak*” ifadesinin ne anlama geldiği ortaya konulursa, bu soruya da cevap verilmiş olur. Peki ama “*kararnameleri imzalamak*” ne anlama gelir? Bu ifadeyle Anayasa, Cumhurbaşkanı, kararnameleri imzalama zorunluluğunu mu getirmiştir? Yoksa, bu ifadeyle Anayasa, Cumhurbaşkanı kararnameleri imzalayıp imzalamama yetkisini mi vermiştir?

Bu soruya herkes kendine göre bir cevap verebilir. Bu cevaplardan her birinin diğerinden daha doğru veya daha yanlış olduğunun mantıken ispatı mümkün değildir. Zira, “*kararnameleri imzalamak*” ifadesi her türlü cevaba müsaittir. “*Kararnameleri imzalamak*” ifadesi, bizatihi hukuk normu değil, normun metnidir. Hukuk normu bu metnin ne anlama geldiğinin tespit edilmesinden sonra ortaya çıkacaktır. İşte tam tamına, bir metnin ne anlama geldiğinin tespitine hukukta “*yorum*” denir.

4. Realist Yorum Teorisi

Yorum ise, “*realist yorum teorisi (théorie réaliste de l'interprétation)*”nin gösterdiği gibi¹¹, yorumcuya bağlıdır. X'e göre bir metnin anlamı şöyle, Y'ye göre, böyle, Z'ye göre bir başka türlü olabilir. Stan-

11. Bu teori hakkında bkz. Kemal Gözler, “Realist Yorum Teorisi ve Mekanist Anayasa Anlayışı”, Anayasa Yargısı, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1998, Cilt 15, s.207-242; Kemal Gözler, Hukukun Genel Teorisine Giriş, Ankara, US-A Yayıncılık, 1998, s.195-215.

dart bir yorum olmadığına göre, bu yorumlardan birisinin doğru, diğerinin yanlış olması mantıken mümkün değildir. O halde, bir hukukî sorunla ilgili olarak, başta taraflar, sonra ilgili, ilgisiz herkes kendine göre bir yorum yapabilir. Bu yorumlar, bu noktada, kişisel görüş niteliğindedir. Hukuken geçerli olan, yani kesin hüküm oluşturan, açıkçası tarafları ve herkesi bağlayan, artık kendisine hukuken itiraz edilemeyen yorum, yani “otantik yorum”, uyuşmazlığın taraflarının, ilgili-ilgisiz kişilerin, hukuk bilim adamlarının yorumları değil, bu uyuşmazlığı çözmeye yetkili olan yargı organının yorumudur.

Kanun hükmünde kararnamelerin imzalanması konusunda Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kurulu arasında çıkan uyuşmazlık konusunda Anayasanın 104'üncü maddesinde yer alan “kararnameleri imzalamak” ifadesinin “otantik yorumu”, yani hukuken geçerli, herkesi bağlayıcı ve kendisine itiraz edilemeyen yorumu mevcut değildir; Çünkü bu uyuşmazlık yargı organlarına yansımamıştır ve bizim sistemimizde yansımaları da mümkün değildir. O halde, Anayasanın 104'üncü maddesinde yer alan “kararnameleri imzalamak” ifadesinin hukuken geçerli tek ve bağlayıcı bir anlamı yoktur. Herkes istediği gibi bu ifadeyi yorumlamakta serbesttir. Bütün bu yorumlar kişisel görüş niteliğindedir. Bu yorumlardan hiçbirisinin ortaya çıkan uyuşmazlığı “kesin” olarak çözmesi mümkün değildir.

5. Değişik Yorum Örnekleri

Gerçekten de Cumhurbaşkanının kanun hükmünde kararnameleri imzalamak zorunda olup olmadığı sorununa ilişkin olarak, Anayasanın 104'üncü maddesinde yer alan “kararnameleri imzalamak” ifadesi uygulamada çok değişik şekillerde yorumlanmış, bu ifadenin, Cumhurbaşkanına, kararnameleri imzalama zorunluluğunu getirip getirmediği konusunda Başbakan ve Cumhurbaşkanı değişik yanıtlar vermiştir. Başbakana göre, bu “kararnameleri imzalamak” ifadesiyle Anayasa, Cumhurbaşkanına kararnameleri imzalamak görevini vermiştir. O halde Cumhurbaşkanı kararnameleri imzalamak zorundadır. Cumhurbaşkanına göre ise, “kararnameleri imzalamak” ifadesiyle “öngörülen yalnızca bir görev değil, aynı zamanda yetkidir”¹². O halde, sadece göreve değil, yetkiye de sahip olduğuna göre, kanun hükmünde kararnameleri imzalamak zorunda değildir.

Bu soruya hukukçular da değişik yanıtlar vermişler; “kararnameleri imzalamak” ifadesini değişik şekillerde yorumlamışlardır: Örneğin, Prof. Dr. Bakır Çağlar'a göre, Cumhurbaşkanı kanun hükmünde karar-

12. Ibid.

nameleri imzalamak zorunda değildir. Çağlar, “Sezer, bunu hiç tartışma konusu yapmadan çöpe bile atabilir” demektedir¹³. Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu’da, Cumhurbaşkanının kanun hükmünde kararnameyi imzalamak zorunda olmadığını düşünmekte; “104. maddeye göre, Sezer, KHK’yı elinde tutabilir ya da geri gönderebilir” diye beyanat vermektedir¹⁴. Prof. Dr. Ülkü Azrak, Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Prof. Dr. Süheyl Batum da Cumhurbaşkanının yaptığı doğru olduğunu bildirmektedirler¹⁵.

Buna karşılık Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer’e göre ise Cumhurbaşkanı, “kararnameyi imzalamak zorunda”dır¹⁶. Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı da 104’üncü maddede yer alan “kararnameleri imzalamak” ifadesini “Cumhurbaşkanı kararnameleri imzalamak zorundadır” şeklinde yorumlamıştır¹⁷.

Konu hakkında siyasetçiler de oldukça değişik görüşleri bildirmişlerdir¹⁸. Bu arada bir yüksek mahkeme başkanı da görüşünü bildirmiştir. Danıştay Başkanı Erol Çırakman, Cumhurbaşkanının kanun hükmünde kararnameyi iade ederek “yanlış yaptığını” açıklamıştır¹⁹.

Yukarıdaki örnekler, realist yorum teorisinin doğru olduğunu göstermektedir. Anayasanın bir maddesinin veya fıkrasının metnini (örnekte “kararnameleri imzalamak” ifadesini) isteyen herkes, istediği gibi yorumlayabilmektedir. Şüphesiz ki, her yorumcu, kendi yorumunun doğru olduğunu iddia etmektedir. Okuyucuyu inandırmak amacıyla da, bu konudaki uzmanlıklarının bir delili olarak “Prof. Dr.” gibi akademik veya “Danıştay Başkanı” gibi yargısal unvanlarını kullanmaktan çekinmemektedirler. Gerçekte bu kişilerin görüşleri, sokaktaki vatandaşın görüşü gibi bir “kişisel görüş”tür ve sokaktaki vatandaşın bu konudaki görüşünden daha doğru veya daha yanlış değildir.

---

13. Milliyet, 11 Ağustos 2000.

14. Ibid.

15. Milliyet, 22 Ağustos 2000.

16. Ibid.

17. Milliyet, 10 Ağustos 2000.

18. Burada bunların ayrıntılarına girmiyoruz. Bu görüşler hakkında 9-12, 22-24 Ağustos tarihli gazetelere bakılabilir.

19. Milliyet, 10 Ağustos 2000.

6. Mekanist Anayasa Anlayışı

Şüphesiz ki, Anayasanın birçok hükümleri hakkında otantik, yani hukuken geçerli ve herkesi bağlayan yorumlar vardır. Bu yorumlar başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere diğer yargı organlarının yorumlarıdır. Ancak, Anayasanın birçok hükmü, hakkında otantik yorum, yani hukuken geçerli tek bir yorumun yapılması mümkün değildir. Çünkü Anayasanın birçok hükmünün yargısal denetimi mümkün değildir. Cumhurbaşkanının yetkileri de böyledir. Şüphesiz ki, anayasalarda, hükümlerin tereddüde yer bırakmayan şekilde açıkça kaleme alınması, Cumhurbaşkanının kararnamele imzalamak zorunda olup olmadığının belirtilmesi, dahası böyle bir zorunluluk varsa, bu zorunluluğa uymayan Cumhurbaşkanına ne gibi bir müeyyidenin uygulanacağına açıkça belirtilmesi uygun olurdu. Ancak, Anayasa gibi normlar hiyerarşisinin tepesinde yer alan bir metinde her konu ayrıntılarıyla düzenlenememekte, her hükmün müeyyidesi öngörülememektedir. Bu nedenle, anayasalarda anlamı belirsiz veya anlamı belirli olmakla birlikte müeyyidesiz birçok hüküm kaçınılmaz olarak bulunmaktadır. İşte Anayasanın her hükmü olmasa bile, bu tür hükümlerini isteyen herkes istediği gibi yorumlamakta serbesttir ve realist yorum teorisinin gösterdiği gibi, bu yorumlardan hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğu da hukuken söylenemez.

Eğer Anayasanın bir hükmü anayasal organlar tarafından istedikleri gibi yorumlanabiliyorsa, Anayasanın ne anlamı kalır? Böyle bir durumda, Anayasa hükümleri anayasal organları hâlâ bağlamakta mıdır? Anayasanın bir hükmünü bir anayasal organ istediği gibi, diğer bir anayasal organ kendi istediği gibi yorumlarsa ve ona göre hareket eder ve işlemler yaparsa, anayasal düzen bozulmaz mı? Daha somut olarak, örnek olayımızda, Cumhurbaşkanı, Anayasanın 104'üncü maddesinde geçen "kararnameleri imzalamak" ifadesinin standart bir anlamı yokken, bu ifadeyi kendi istediği gibi yorumlayıp Bakanlar Kurulunun ihtiyaç duyduğu bir kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girmesini engellemesinin bir sonucu olmayacak mıdır? Her anayasal organın belli durumlarda, Anayasa maddelerini kendi istediği gibi yorumlaması ve ona göre hareket etmesi yanına kâr mı kalacaktır?

İşte bu noktada kanımızca mekanist anayasa anlayışını devreye sokmak gerekir. "Mekanist anayasa anlayışı (*conception mécaniste de la constitution*)"nda²⁰, anayasa, devlet içinde siyasî iktidarın organi-

20. Bu anlayış hakkında Türkçe'de bkz. Gözler, "Realist Yorum Teorisi ve Mekanist Anayasa Anlayışı", op. cit., s.220-241.

zasyonu olarak algılanır. Bu organizasyon içinde, anayasal organlar, öylesine dengeli ve karşılıklı yetkilere ve eylem araçlarına sahiptirler ki, isteseler de yetkilerini aşamazlar. Onlar gerçek anlamda hukukî “ykmllklere (*obligations*)” değil, karışık bir sistem içinde bulunmalarından kaynaklanan “zorlamalara (*contraintes*)” tbidirler²¹. Michel Troper’in belirttiği gibi, anayasal organların davranışları, *bağlayıcı hukuk normlarının uygulanması* veya ihlali olarak değil; ama içinde anayasal düzenlemelerin ve onların karşılıklı ilişkilerinin bulunduğu karışık nedenler bütününün ürünü olarak algılanır. Mesele bir anayasal organın ne yapması gerektiği veya neyi yapmasına *izin* verildiği değil, ama neyi yapmasının *mümkün* olduęudur²². Diğer bir ifadeyle, anayasa hükümleri tek başlarına değil, ama karşılıklı ilişkileri içinde değerlendirilirse, onların bir Őeyi emretmediği veya bir Őeye yetki vermediği, ama çeşitli stratejilere olanak verdikleri gözlemlenebilir. Eğer anayasa, kurallar bütünü ise, bu kurallar hukuk kuralları değil, “oyun” kurallarıdır: Her oyuncu, kuralların dilbilgisel ifadeleri nedeniyle değil, ama kendi davranışının öbür oyuncularda yol açacağı tepkileri düşünerek mümkün olan değişik davranışlar arasında bir seçim yapar²³.

Michel Troper Şu sonuca varmaktadır: Anayasa bağlayıcı değildir, ama bütün anayasal organları karşılıklı ve karmaşık ilişkiler yumağına soktuğu ölçüde, her birinin kendi yetkilerini tek başına belirleme yetisini sınırlamaktadır. Bu sınırlama hukukî nitelikte değildir. Bir yükümlülük değil, bir zorlama söz konusudur²⁴.

Mekanist anayasa anlayışının işiğında, bir anayasal organın yaptığı yorumların, bu organın partneri durumundaki diğer organların tepkisi ile dengeleneceği söylenebilir. Tartışmalı yorumlar yapan yetkili organ, yapacağı yorumun her halkrda geçerli olduğunu varsayarak tamamen keyfine göre yorum yapmamalıdır. Bu yorumu yaparken, bu yorumun diğer anayasal organlarda yol açacağı tepkileri de hesaba kat-

21. Michel Troper, “La Constitution et ses reprsentations sous la Ve Rpublique”, *Pouvoirs*, n4, 1978, s.62.

22. *Ibid.*, s.68.

23. *Ibid.*, s.70.

24. Michel Troper, “Le problme de l’interprtation et la thorie de la supralgalit”, *Recueil d’tudes en hommage à Charles Eisenmann*, Paris, Editions Cujas, 1975, s.150.

malıdır. Tartışmalı yorumlar yaparsa diğer organların tepkisini çeker. Bunun sonucunda, zamanla, mevcut yetkilerinde bir kısılma ortaya çıkabilir.

Mekanist anayasa anlayışı çerçevesinde bakarsak, Anayasanın 104'üncü maddesinde yer alan "kararnameleri imzalamak" ifadesinin tartışmalı bir yorumunu benimseyerek Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in memurlarla ilgili Kanun Hükmünde Kararnameyi imzalamayı reddetmesinin partneri durumundaki diğer anayasal organlarda birtakım tepkilere yol açacağı söylenebilir.

7. Muhtemel Tepkiler: Kanun Hükmünde Kararnameleri İmzalamayı Reddeden Cumhurbaşkanı Karşı Ne Yapılabilir?

Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmayan kanun hükmünde kararname yürürlüğe giremez. Kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girmesi için Bakanlar Kurulu bir şey yapamasa da, mekanist anayasa anlayışı çerçevesinde, Bakanlar Kurulunun ve Bakanlar Kurulunun arkasındaki Meclis çoğunluğunun başka konularda Cumhurbaşkanı karşı bazı tepkiler göstermesi mümkündür.

a) Bu tepkilerden birincisi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Anayasanın 105'inci maddesine göre, Cumhurbaşkanı vatana ihanetle suçlandırıp Yüce Divana sevk etmesidir. Şüphesiz, bu durumda Cumhurbaşkanı kanun hükmünde kararnameyi imzalamamasının "vatana ihanet" suçunu oluşturmadığını iddia edebilir. Ancak, 105'inci maddede, "vatana ihanet" suçu tanımlanmamıştır. 105'inci maddede geçen "vatana ihanet" ifadesi, aynen 104'üncü maddede geçen, "kararnameleri imzalamak" ifadesi gibi belirsizdir; yorumlanmaya ihtiyaç gösterir. Şüphesiz, herkes bu "vatana ihanet" ifadesini istediği gibi yorumlar. Ama bu taktirde de bu yorumların içinde Meclisin yorumu geçerlidir. Nasıl bazı durumlarda (m.105) Cumhurbaşkanı'nın yaptığı yoruma karşı yapılacak bir şey yoksa, bazı başka durumlarda (m.105) da Meclisin yaptığı yoruma karşı Cumhurbaşkanı'nın yapacağı bir şey yoktur. O nedenle, her anayasal organ, sadece kendi bildiğini okumamalı, diğer anayasal organların tepkisini de hesaba katmalıdır.

Ne var ki, Cumhurbaşkanı'nın vatana ihanetle suçlandırılması için, Anayasanın 105'inci maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az dörtte üçünün oyu gerekir ki, bu miktara pratikte ulaşmak pek mümkün değildir.

b) Cumhurbaşkanına gösterilecek bir diğer tepki olarak, Cumhurbaşkanlığı bütçesinin kısılması düşünülebilir. Bütçesi kısılan Cumhurbaşkanının bu işleme karşı yapabileceği bir şey yoktur.

c) Bakanlar Kurulunun Meclisten Cumhurbaşkanına kanun hükmünde kararnameleri imzalama zorunluluğunu getiren bir kanun çıkartması da mümkündür. Böyle bir kanun Cumhurbaşkanının kanun hükmünde kararnameleri belli bir süre içinde bir kez daha görüşülmek üzere Bakanlar Kuruluna geri gönderme yetkisi de tanıyabilir. Bu takdirde Bakanlar Kurulu kanun hükmünde kararnameyi tekrar kabul ederse, Cumhurbaşkanının bunu imzalama zorunluluğu öngörülebilir. Böyle bir kanunun çıkması halinde, şüphesiz ki, Cumhurbaşkanı, bu kanunu bir kez daha görüşülmek üzere Meclise iade edebilir; ama ikinci defa aynen kabul edilirse artık yayımlamak zorunda kalır (Anayasa, m.89). Böyle bir Kanun, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmedikçe, Cumhurbaşkanını bağlar ve dolayısıyla bu kanun yürürlükteyken Cumhurbaşkanı çıkarılacak kanun hükmünde kararnameleri imzalamak zorunda kalır.

d) Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanına bir tepki olarak, hükümet krizi çıkarmak amacıyla istifa da edebilir. Zira, Bakanlar Kurulunun arkasında Meclis çoğunluğu bulunduğuna göre, onun dışında yeni bir Bakanlar Kurulunun 45 gün içinde kurulması mümkün olmayacaktır. Bu durumda da Anayasanın 116'ncı maddesi gereği yeni seçimlere gidilmesi gerekebilecektir. Yeni seçimlerde halk, bu krizi çözecektir. Tabii Bakanlar Kuruluyla böylesine bir çatışma içine giren Cumhurbaşkanının Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermemesi de ihtimal dahilindedir. Ancak bu takdirde, güvenoyu alamayan hükümetlerle ülkeyi yönetme riskini kendi üstüne almış olur.

Kanımızca, durum ne olursa olsun, çıkardığı kararnameleri Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmayan bir Bakanlar Kurulunun parlâmenter bir demokraside görevde kalmasının bir anlamı yoktur. Zira, kararname çıkaramayan bir Bakanlar Kurulunun ülkeyi yönetmesi mümkün değildir. Ülkeyi yönetemeyen bir Bakanlar Kurulunun ise istifa etmesi kendi yararınadır. Zira, böyle bir durumda, ülkeyi yönetme yetkisi elinden alınmış Bakanlar Kurulu, yine de *sorumluluk* altındadır. Bir parlâmenter hükümet sisteminde, yetkisini kullanamayan organın sorumluluğu boşu boşuna üstlenmesinin bir anlamı yoktur. Kim yetkiyi kullanıyorsa sorumluluğu da o üstlenmelidir. Kullandığı yetkilerin hesabını o vermelidir. Bir parlâmenter demokraside hangi memurların görevde kalacağına, hangilerin görevden atılacağına karar vermeye yetkili makam, Cumhurbaşkanı değil, Bakanlar Kuruludur. Çünkü, bu

iş yanlıysa, bunun hesabını, siyasî, hukukî ve cezaî sorumluluğa sahip olan Başbakan ve bakanlar verir. Parlâmenter hükûmet sisteminde yürütme organının sorumlu kanadı Cumhurbaşkanı değil, Bakanlar Kuruludur. Demokratik mantık, sorumluluk ile yetkinin aynı elde toplanmasını öngörür. Bir kişi sorumsuzsa yetkisizdir. Bir demokraside, bir kişi sorumluluk yüklenmedikçe, yetki sahibi de olamaz. Türk anayasal sisteminde Cumhurbaşkanının memurlarla ilgili bir konuda sorumluluk yüklenmesi ise mümkün değildir. Parlâmenter hükûmet sistemi bakımından kararnameleri imzalanmayan bir Bakanlar Kurulunun görevde kalması, davul ile tokmağın iki ayrı kişiye verilmesine benzetilebilir. Demokrasinin mantığı, davul ile tokmağın aynı kişinin elinde olmasını gerektirir. Diğer bir ifadeyle bir demokrasi de, davulu kim taşıyorsa, tokmakta onun elinde bulunmalı, davulu o çalmalıdır. Tokmağı elinden alınan kişinin yapması gereken normal şey, davulu da sırtından çıkarıp atmaktır. Aksi taktirde boşu boşuna davul taşımış olur. Türkiye'nin parlâmenter demokrasisinde, davul da, tokmak da Bakanlar Kurulunun elindedir. Tokmak Bakanlar Kurulunun elinden alınıyorsa veya Bakanlar Kurulunun tokmağı kullanması şu ya da şekilde engelleniyorsa, Bakanlar Kurulunun yapması gereken tek şey, davulu sırtından çıkarıp atmaktır²⁵.

8. Sonuç

Anayasanın 104'üncü maddesinde yer alan "kararnameleri imzalamak" ifadesinin Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve hukukçular tarafından değişik şekillerde yorumlanmış olması, "realist yorum teorisi"nin doğru olduğunu göstermektedir.

Anlamı tartışmalı olan "kararnameleri imzalamak" ifadesini Cumhurbaşkanının kendi bildiği gibi yorumlaması ve bunda ayak direktmesi partneri durumunda olan anayasal organların tepkilerini hesaba katmadığını göstermektedir. "Mekanist anayasa anlayışı" çerçevesinde, diğer anayasal organların Cumhurbaşkanına karşı tepki göstereceği düşünülebilir.

Gerçekten de, kanun hükmünde kararname krizinin hemen ertesinde, Cumhurbaşkanının yetkilerinin fazla olduğu ve kısılması gerektiği yolundaki düşüncelerin dile getirilmesi ve Meclis açılır açılmaz bu

25. Cumhurbaşkanının kararnameleri imzalamak zorunda olup olmadığı sorununun parlâmenter hükûmet sistemi açısından bir değerlendirmesi için bkz.: Kemal Gözler, Türk Anayasa Hukuku, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2000, s.526-531.

konuda çalışmalara başlanılacağının ifade edilmesi²⁶, mekanist anayasa anlayışını doğrular niteliktedir.

Anayasal demokrasi, her anayasal organın kendi bildiğini okuduğu sistem değil, bir frenler ve dengeler sistemidir. şüphesiz ki, Anayasanın bazı maddelerinin yorumunda bazen bir organın dediği olur. Ama bu organ unutmamalıdır ki, bir başka maddenin yorumunda öbür organın dediği olur. O nedenle, her organ, Anayasanın bir maddesine ilişkin yorumlarında diğer organların yorumunu da hesaba katmalıdır²⁷. Buna dikkat etmeyen anayasal organ, uzun vadede kendi yetkilerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

---

26. Milliyet, 24 Ağustos 2000.

27. Eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, imza krizi konusunda "hukuku sadece bir kişi, bir kurum bilmez" (Milliyet, 11 Ağustos 2000) diyerek mekanist anayasa anlayışını mükemmel bir şekilde özetlemiştir.